

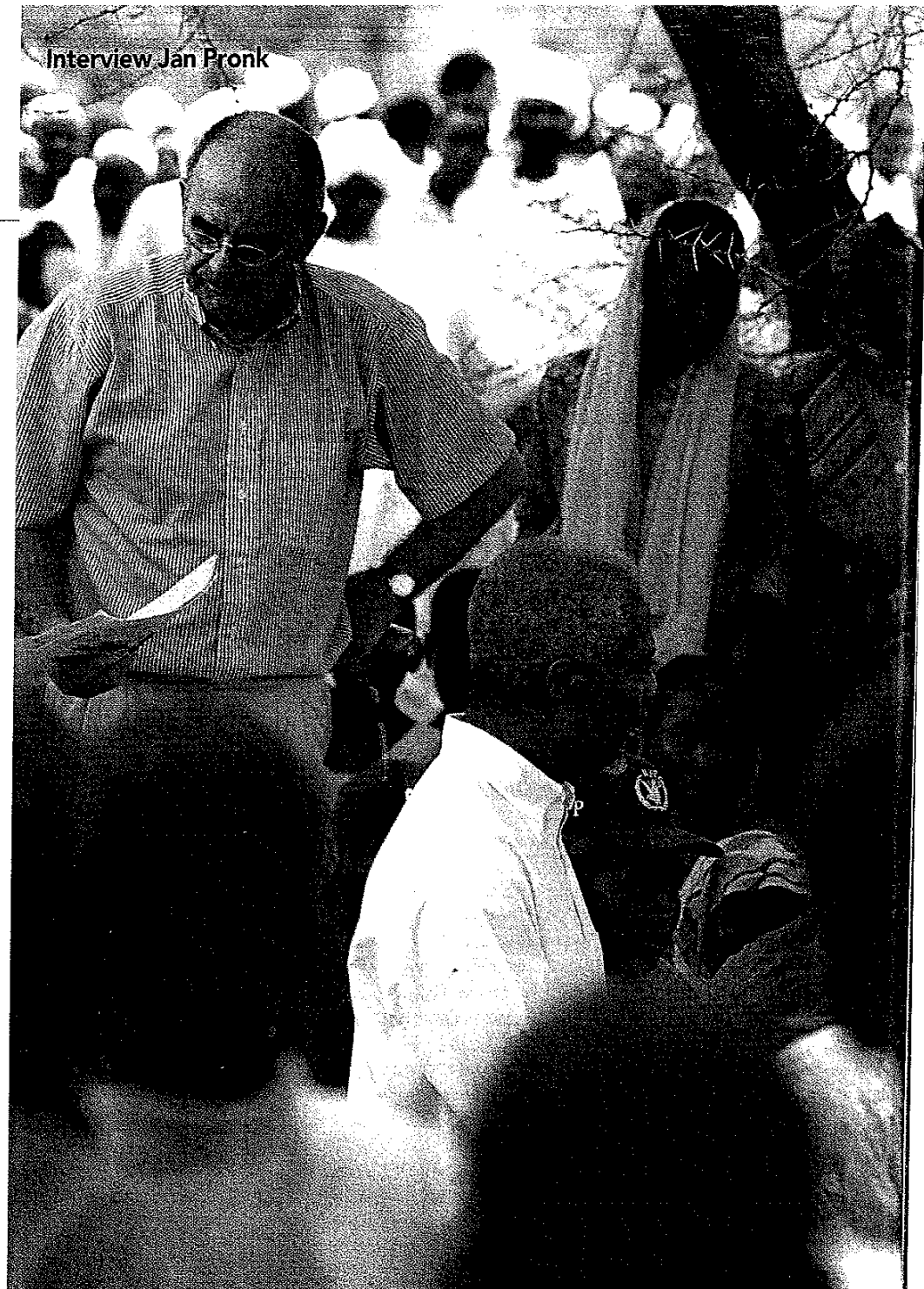
Voor Jan Pronk moet zijn nieuwe baan in Soedan een louterende ervaring zijn. Op het VN-hoofdkwartier in Khartoem wordt hij door zijn medewerkers op een voetstuk gezet. Zelden hebben ze een VN-chef meegemaakt die zo hard werkt, zo bevolgen is en zo direct. Hier geen mopperaars van de VVD die Pronk verwijten dat zijn ideeën 'versleten' zijn of 'oud-links' en ook geen jonge honden van de PvdA die hem liever zien gaan dan komen.

Pronk zelf is er niet rouwig om dat hij de polder achter zich heeft gelaten. 'Nederland ontbeert op dit moment leiderschap,' zegt hij hoofdschuddend in zijn huis in Den Haag. 'Zo'n Zalm die roept dat het nu "oorlog is met de islam". Onbegrijpelijk. Gelukkig ben ik nauwelijks meer in Nederland.'

De voormalige minister van Ontwikkelingssamenwerking (Paars I) en Vrom (Paars II) doet Nederland aan op doorreis van New York naar de Soedanese hoofdstad Khartoem. In april werd hij door secretaris-generaal Kofi Annan van de Verenigde Naties benoemd tot speciale vertegenwoordiger in Soedan. Pronk is nu de hoogste baas van de internationale volkerenorganisatie in het door oorlog verscheurde Afrikaanse land. Met een beperkte vredesmacht bestaande uit troepen uit landen als Nigeria en Rwanda en een jonge, onervaren staf staat Pronk voor een schier onmogelijke taak.

De provincie Darfur in West-Soedan was de laatste maanden volop in het nieuws. Dagelijks waren beelden te zien van uitgebrande dorpen en mensen die op de vlucht waren voor gewapende Arabische militieën. Inmiddels zijn er meer dan twee miljoen ontheemden en zeventigduizend doden. Pronk is bang dat de regio afglijdt naar een staat van anarchie als er niet meer vredestroepen komen.

Maar er komt ook goed nieuws uit Soedan. Op 31 december bereikten de regering en de zuidelijke rebellenbeweging Sudan People's Liberation Army (SPLA) een vredesakkoord, waar Darfur overigens buiten valt. Hiermee komt een einde aan zeventwintig jaar burgeroorlog tussen

'Soedan gaat me aan het hart'

Jan Pronk is de hoogste vertegenwoordiger van de Verenigde Naties in Soedan, waar de regering en de zuidelijke rebellenbeweging afgelopen week eindelijk vrede sloten. Ondertussen gaat het geweld in Darfur gewoon door. 'Realo'-diplomaat Pronk: 'Het is dweilen met de kraan open.'

Door Harm Ede Botje

Jan Pronk in Darfur. 'Ze zien me in Nederland voorlopig niet terug'

het zwarte zuiden en het Arabische noorden van het immense land, dat net zo groot is als West-Europa. Een burgeroorlog waarmee de voormalige minister van Ontwikkelingssamenwerking zich altijd betrokken heeft gevoeld. Aan de uitzichtloze situatie moest een einde gemaakt worden, vond hij. In 1995 organiseerde Pronk de allereerste ronde van vredesbesprekingen tussen de regering en de zuidelijke rebellenbewegingen in Noordwijk. Tien jaar later, op 9 januari, zal nu de vrede tussen noord en zuid officieel worden getekend.

U zult wel blij zijn met de vrede tussen de regering en de rebellen in het zuiden?

'Dit is een doorbraak. Het is een mijlpaal met een hoofdletter M. Ook voor mij persoonlijk. Soedan gaat me aan het hart. Miljoenen vluchtelingen kunnen nu terugkeren naar huis. De legers kunnen worden gedomobiliseerd, verkiezingen kunnen worden voorbereid. Over zeven jaar komt er een referendum waarin het zuiden mag beslissen of het zich wil afscheiden. Tienduizend VN-militairen moeten toezien op de naleving van de vrede. Het is een gigantische operatie om dat allemaal van de grond te krijgen.'

Wat betekent de vrede in het zuiden voor de situatie in Darfur?

'De regering zal zich nu in veilige havens wanen. Ze zal geprezen worden voor de gesloten vrede. En dus denkt ze dat ze zich militair meer kan veroorloven in Darfur. Dat betekent meer aanvallen op rebellen, militie die weer de dorpen intrekken. Ook heeft de regering door de gesloten vrede meer troepen beschikbaar die ze vanuit het zuiden kan overbrengen naar Darfur. De rebellen zullen bitter reageren. Door de vrede in het zuiden zullen zij bij de media en de politiek wereldwijd minder aandacht krijgen. Om dit te voorkomen, zullen ze hun guerrilla-activiteiten opvoeren. Het geweld zal escaleren, daarvan hebben we de laatste weken van december al volop voorbeelden gezien.'

Wat heeft dat voor concrete gevolgen voor de VN?

'Onze konvooien worden aangevallen. Een kwart miljoen mensen zit zonder voedsel. De grote doorgaande wegen liggen onder vuur. We kunnen de pakhuisen niet meer vullen. Daardoor stopt de voedseldistributie. Door het toenemende geweld tussen de regering en de rebellen en de acties van de loslopende militie tegen de burgerbevolking zullen we nog moeilijker toegang krijgen tot de ontheemden.'

Rebellen hebben ook vrachtwagens van de VN gestolen.

'Die vrachtwagens bouwen ze om door er schiettuig op te zetten. We spreken met de rebellen aan de onderhandelingstafel over teruggave. Maar daar trekken ze zich weinig van aan.'

De oorlog in Darfur is een strijd tussen aan de ene kant nomaden en aan de andere kant boeren. Door de overbevolking en de oprukkende woestijn is vruchtbare grond schaars geworden. In de media is de strijd afgeschilderd als die tussen Arabische herders en zwarte, Afrikaanse boeren. De realiteit is veel complexer, zegt Pronk. Ook tussen Arabische stammen onderling en Afrikaanse stammen onderling wordt gevochten. In de net beëindigde burgeroorlog in het zuiden ging de strijd tussen de islamitische, Arabische regering en de christelijke en animistische zwarte Afrikanen. Maar het ging ook om de controle over olierijke gebieden. Voor die oorlog is, anders dan voor die in Darfur, nooit veel belangstelling geweest. Dat heeft Pronk altijd verbaasd. 'In het zuiden zijn meer dan een miljoen doden gevallen, een veelvoud van de zeventigduizend in Darfur. Ook zijn er veel meer vluchtelingen die al jaren in kampen wonen; het gaat om vier miljoen mensen. Maar er was maar een beperkte belangstelling van de media,' herinnert Pronk zich. 'Nu is dat wel anders. De hele wereldpers zit in Darfur. Dat is ook goed, politici worden daardoor gedwongen om in actie te komen.'

Door Darfur staat Soedan politiek eindelijk hoog op de agenda. Tevreden? Iedereen is gealarmeerd, maar de

meeste regeringen weten niet wat ze met Soedan aan moeten. Afgelopen vrijdag was ik in Washington en daar zeiden Amerikanen die ik sprak: we doen er te weinig aan. Het Witte Huis belt dagelijks met het ministerie van Buitenlandse Zaken om te vragen hoe de zaak ervoor staat. De aandacht is er wel, maar de strategie is kwetsbaar. Men heeft gespeeld met de gedachte van ontwapening van de Janjaweed, de Arabische groepen die samen met het leger verantwoordelijk zijn voor het verjagen van honderdduizenden mensen. Dat zou dan dé panacee voor het probleem zijn. Maar daarmee wordt de complexiteit ervan volslagen onderschat. Er is geen langetermijnvisie. Als je zelf

'Als je zelf meespeelt, zie je dat veel internationale vraagstukken naïef worden aangepakt'

meespeelt, zie je dat veel internationale vraagstukken op een tamelijk naïeve manier worden aangepakt. Dat zie je niet alleen in Soedan, maar ook in Afghanistan, Irak of Palestina. Darfur lijkt topprioriteit te hebben, maar dat is niet zo. Het is een zaak voor experts en diplomaten. Het blijft een beetje dweilen met de kraan open. Het Westen is niet bereid troepen te leveren. Het zegt: laat de Afrikanen het zelf maar oplossen. Dat is de realiteit.'

En dan is er nog de tsunami in Azië. Hulp gelden gaan nu eerder naar Indonesië, Sri Lanka of India.

'Het geld zou weleens een probleem kunnen worden. De hulpbudgetten van de afzonderlijke landen kunnen maar één keer worden uitgegeven. Maar ik wens me daar geen zorgen over te maken. Zowel voor Soedan als voor Azië is hulp hard nodig. Dat is wel duidelijk te maken aan de verschillende hulpverlenende landen.' In de Nigeriaanse hoofdstad Abuja overleggen de rebellen van het SPLA en de Justice and Equality Movement (JEM) met vertegenwoordigers van de regering. De gesprekken zijn begonnen na de – inmiddels regelmatig geschonden – wapenstilstand die in

april 2004 werd gesloten. Pronk is nauw bij de onderhandelingen betrokken, maar heeft weinig vertrouwen in een snelle doorbraak. 'De vrijheidsbewegingen in Darfur hangen als los zand aan elkaar. Ze hebben geen duidelijk politiek doel,' zegt Pronk. 'Het zijn onvolwassen organisaties. De leiders ontwikkelen zich tot krijgsheren. De paar mensen die wel leiderschapskwaliteiten hebben, woonden lange tijd in het Westen. Zij hebben geen basis meer onder de bevolking. De delegatieleiders van de regering en rebellengroepen krijgen vorstelijke dagvergoedingen en bivakkeren in grote suites. Met een gewone kamer nemen ze geen genoegen meer.'

En is er te praten met het regime?

'De regering in Khartoem heeft zich altijd gekenmerkt door waarheidsverdraaiing, uitstellen van oplossingen en manipulatie. Het is een regime dat zich niets van zijn eigen bevolking aantrekt. Aan de andere kant is Soedan geen klassieke politiestaat waar het regime alles onder controle heeft. Khartoem heeft nooit veel invloed gehad op de buitengebieden. Vergelijk het maar met Afghanistan, waar de krijgsheren ook hun eigen gang kunnen gaan.'

Is het niet tijd dat president Omar Hassan al-Basjir en zijn collega's opstappen?

'Na wat er in Irak is gebeurd, wil niemand – ook de Amerikanen niet – een regime change. De Veiligheidsraad zal nooit het mandaat geven voor militaire interventie. En zonder mandaat zal niemand er ook maar over denken het land binnen te vallen. Ook die les is geleerd na Irak. We zullen het moeten doen met de mensen die er nu zitten.'

U zit aan tafel met dictators die al jarenlang de mensenrechten schenden.

'Zoals ik al zei: er is geen alternatief. Je moet proberen het regime van binnen uit te veranderen. Binnen de regering zitten er niet zoveel verlichte geesten. Maar ze zijn wel vatbaar voor druk. Je moet ze ervan overtuigen dat we ze niet willen verjagen, maar dat ze wel bereid moeten zijn de macht en de inkomsten uit olie en

PETTERIK WIGGERS / HH

Jan Pronk: 'Er zijn hier misdaden tegen de mensheid gepleegd'

Pronk verwacht er veel van. 'Als de commissie tot de conclusie komt dat de moordpartijen in Darfur door het leger en de door het leger gesteunde militieën als genocide moeten worden omschreven, dan is de internationale gemeenschap op grond van het genocideverdrag verplicht om tot actie over te gaan. Het is in ieder geval zeker dat er misdaden tegen de mensheid zijn gepleegd, daar is geen enkele twijfel over. De bedoeling is dat de commissie ook verantwoordelijken aanwijst voor de moordpartijen.'

Politieke leiders zouden dus kunnen worden aangeklaagd bij het Internationale Strafhof in Den Haag.

'Daar zou ik een groot voorstander van zijn. In Washington heb ik in een toespraak gezegd dat het Internationale Strafhof de enig mogelijke volgende stap is, mocht worden vastgesteld dat in Darfur sprake is geweest van grove schendingen van de mensenrechten. Ook zei ik niet te begrijpen dat de Amerikaanse regering zich tegen het strafhof heeft verklaard. Het Witte Huis zou zijn positie moeten heroverwegen. Van de zaal kreeg ik een groot applaus. Maar goed, dat waren allemaal mensenrechtenactivisten en andere liberals. Het gaf mij in ieder geval de hoop dat de discussie hierover in de Verenigde Staten niet helemaal is doodgebloed.'

Amnesty International beschuldigt China en Rusland van wapenhandel met Soedan. China stuurt ook militairen voor de vredesmissie. Kun je wel met hen samenwerken?

'De Russen en Chinezen leveren zwaar militair materieel. Ik heb het met hen daar ook over in gesprekken met diplomaten in New York. Dan houd ik ze voor dat het ook in hun belang is dat er vrede en stabiliteit is in Soedan. Het mag geen fundamentalistisch bolwerk worden.'

Helpen dit soort morele oproepen?

'Nee, het is niet zo dat ze stante pede zullen zeggen: o, ja, da's waar ook. We zullen de wapenleveranties stoppen. Ze reageren afhoudend.'

Pronk, zijn VN-collega's en de westerse hulporganisaties worden in Soedan niet gezien als de good guys waar velen in het Westen ze voor houden. President El Basher schilderde de hulpverleners af als spionnen. In Soedanese kranten worden de VN als vazal van het zionisme gezien. Tijdens een lezing van Pronk aan de universiteit van Khartoem werden door hoogleraren opmerkingen gemaakt als: de VN zijn een marionet van de Verenigde Staten.

Is dat slechte imago een probleem?

'In Soedan is er – mede onder invloed van de preken in de moskeeën – kritiek op de internationale gemeenschap. Ze nemen het daarbij niet zo nauw met het onderscheid tussen de Verenigde Staten, de VN of de Veiligheidsraad. De manschappen in Soedan kijken ook naar de internationale gemeenschap met een oog gericht op wat er gebeurt in Irak, Afghanistan en Palestina. Dat maakt het werken hier buitengewoon lastig.'

Bent u bang voor aanslagen?

'O, dat kan gaan gebeuren. Ik sluit niet uit dat de aanvallen op de hulporganisaties zoals die nu worden gepleegd, zich binnen afzienbare tijd ook zullen gaan richten tegen de Verenigde Naties. Zeker als de VN troepen krijgen om de vredesakkoorden tussen noord en zuid uit te voeren. Er wordt nu al geschoten op de troepen van de Afrikaanse Unie.'

U bent omringd door lijfwachten die door Roemenië ter beschikking zijn gesteld aan de VN.

'Ik vind het zwaar overdreven, maar ik heb permanent elf bewakers om me heen. Na de aanslag op het VN-hoofdkwartier in augustus 2003 in Bagdad zijn de hele Verenigde Naties up in arms.'

Alles overziend heeft u een vrijwel onmogelijke taak: beperkt materieel en een beperkt mandaat in een land dat wordt geregeerd door boeven. Is het niet om moedeloos van te worden?

'De crisis in Soedan móét worden opgelost. En ik ga pas weg als ik het gevoel heb dat ik daaraan een bijdrage heb geleverd. In Nederland zullen ze me voorlopig niet terugzien.'

andere grondstoffen te delen. En dat lijkt te lukken. Door de vrede tussen noord en zuid kan een belangrijke stap vooruit worden gezet. Onderdeel van het vredesplan is dat er een nieuwe nationale regering komt waarin vertegenwoordigers van het huidige regime en van de oppositiegroepen plaats zullen nemen. Dat is op de lange termijn ook belangrijk voor de situatie in Darfur. De zuidelijke bewegingen staan sympathiek tegenover de rebellen in Darfur.'

Zijn de Afrikaanse vrede troepen in Darfur wel berekend op hun taak? Het is hun eerste grote missie. Ze hebben gebrekkige apparatuur.

'Ik ben een realo. Het Westen zal nooit troepen sturen. De Afrikanen doen het graag en het is een Afrikaans vraagstuk. De Afrikaanse militairen hebben een paar keer voorkomen dat een gespannen situatie escaleerde in overmatig geweld. Maar er moeten veel meer troepen komen. En ik vind dat de Afrikaanse Unie (AU) een robuuster mandaat moet krijgen. Niet alleen om de strijdende partijen uit elkaar te houden, maar ook om de burgerbevolking te beschermen. Je kunt met een paar honderd of een paar duizend soldaten niet de veiligheid van miljoenen ontheemden garanderen. Laat staan dat de AU-soldaten de terugkeer naar dorpen kan begeleiden.'

Secretaris-generaal Kofi Annan zei onlangs dat het VN-beleid in Darfur te weinig resultaat oplevert. Hij geeft hiermee toe dat er nog

steeds geen grote doorbraken zijn in de kwestie-Darfur. De macht is er in handen van degenen die de wapens gebruiken. En zolang de internationale gemeenschap niet forser wil ingrijpen, gaat dat door.'

Is het zinvol om een boycot in te stellen?

'Daar moet heel voorzichtig mee worden omgesprongen. Met een boycot zet je jezelf als internationale ge-

'Ik vind het zwaar overdreven, maar ik heb permanent elf bewakers om me heen'

meenschap al snel buitenspel. Dan kan er niet meer worden gepraat en heb je geen invloed meer. Wel zou een no fly-zone ingesteld kunnen worden. Dat maakt bombardementsvluchten door de Soedanese luchtmacht onmogelijk. Maar of westerse landen bereid zijn de straaljagers te leveren om zo'n vliegverbod af te dwingen, weet ik niet.'

In november van het afgelopen jaar benoemde secretaris-generaal Kofi Annan een commissie die in Darfur moet onderzoeken of er genocide is gepleegd. Met andere woorden: hebben de Soedanese militairen en de door het leger gesteunde militieën met een vooropgezet plan de bevolking van Darfur uitgemoord? Was het doel een totale vernietiging van de donkergekleurde stammen? Eind januari moet het rapport uitkomen.